Opgesteld door: Sjerp van der Ploeg (Kennismakelaar Kennisrotonde)

Vraagsteller: Gemeente - beleidsmedewerker of afdelingshoofd

Referentie: Kennisrotonde. (2018). *Is een verlengde schooldag ingevuld met niet-reguliere basisschoolvakken effectief voor verbetering van de taalontwikkeling, de sociaal-emotionele ontwikkeling en/of brede ontwikkeling van leerlingen op basisscholen met veel gewichtenleerlingen, en wat is het minimale benodigde aantal uur daarvoor?* (KR. 465). Den Haag: Kennisrotonde.

14 december 2018

Vraag

Is een verlengde schooldag ingevuld met niet-reguliere basisschoolvakken effectief voor verbetering van de taalontwikkeling, de sociaal- emotionele ontwikkeling en/of brede ontwikkeling van leerlingen op basisscholen met veel gewichtenleerlingen, en wat is het minimale benodigde aantal uur daarvoor?

Kort antwoord

Voor het primair onderwijs geldt een wettelijk minimum uren onderwijstijd. Een deel van de scholen biedt bovenop dit minimum een uitbreiding of verlenging van de onderwijstijd aan. Onderwijstijdverlenging via verlengde schooldagen (VSD) heeft een neutraal tot zwak positief effect op de leerprestaties (taal en rekenen) van basisschoolleerlingen. Vooral leerlingen op scholen met een lage SES-populatie lijken te profiteren van deelname. Onderzoek geeft geen uitsluitsel over het optimaal aantal uren voor een verlengde schooldag. Meer uren leveren weliswaar meer opbrengsten in termen van leerprestaties op, maar waar het omslagpunt of plafond wordt bereikt, is niet duidelijk. Programma's binnen een VSD- setting die zich richten op niet-cognitieve ontwikkeling van leerlingen leveren een positieve bijdrage aan het zelfbeeld van leerlingen, een betere band met school, minder probleemgedrag, minder drugsgebruik en positievere interacties met anderen.

LAAN VAN NIEUW OOST INDIË 300 2593 CE DEN HAAG
POSTADRES POSTBUS 93461 2509 AL DEN HAAG
T 070 349 44 58 W WWW.KENNISROTONDE.NL

Onderwijstijdverlenging

In hun basisschoolperiode moeten leerlingen minimaal 7520 uur onderwijs krijgen. In de onderbouw geldt een minimum van 3520 en in de bovenbouw een minimum van 3760 uur. De resterende 240 uur mogen scholen naar eigen inzicht verdelen over de onder- en bovenbouw. Daarmee komt het gemiddeld aantal uren per jaar op 940 uur uit, en wanneer we van 40 schoolweken uitgaan, op 23,5 uur onderwijstijd per week.

Op een deel van de scholen worden meer dan de verplichte uren onderwijs aangeboden. Dat is in de regel bedoeld om leerlingen met onderwijsachterstanden via een aanvullend programma buiten de reguliere onderwijstijd (een deel van) hun achterstand te laten inlopen. Daarvoor bestaan verschillende initiatieven onder het verzamelbegrip 'onderwijstijdverlenging'.

Onderwijstijdverlenging kent verschillende verschijningsvormen. Beekhoven e.a. (2017) onderscheiden in een inventarisatie: schakelklassen, kopklassen, zomerscholen, weekendscholen, verlengde schooldag en een restcategorie van overige vormen. Binnen deze verschijningsvormen is er ook variatie in de programmatische invulling.

In dit antwoord focussen we specifiek op effecten van de verlengde schooldag, dus de mate waarin meer uren gedurende de schoolweek bijdragen aan taalontwikkeling, sociaal-emotionele ontwikkeling en/of brede ontwikkeling van leerlingen.

Er zijn binnen Nederland diverse scholen die een verlengde schooldag (VSD) aanbieden, maar een overzicht naar omvang en varianten ontbreekt. Wel is duidelijk dat de verlengde schooldag verschillend wordt ingevuld: bijvoorbeeld voorafgaand aan de reguliere schooltijden aan een selecte groep leerlingen, na de reguliere schooltijden aan een selecte groep leerlingen, verweven in de reguliere schooltijd aan alle leerlingen. Verder richt de verlengde schooldag zich deels op basisvakken als taal en rekenen en deels op andere onderwerpen (aanvullend programma).

Effecten van de verlengde schooldag op leerprestaties

Kassenberg (2010) constateerde in 2010 dat er in Nederland nog geen stevige onderzoeksmatige onderbouwing van de effecten van verlengde onderwijstijd bestond. Acht jaar later is daarin nauwelijks iets veranderd, terwijl mede door de subsidieregeling Onderwijstijdverlenging basisonderwijs die van 2009-2013 liep, het aantal scholen met een VSD-aanbod is uitgebreid in de loop der jaren. Eén uitzondering betreft een studie naar een veldexperiment waarin willekeurige ouders van leerlingen in een kleine Nederlandse stad de mogelijkheid werd geboden om hun basisschoolkind enkele maanden een uitbreiding op reguliere lessen te laten volgen. De ontwikkelingen van reken- en taalprestaties van deze leerlingen werd vergeleken met een controlegroep van leerlingen waarvan de ouders geen aanbod werd gedaan (Meyer & Van Klaveren, 2013). De leerlingen die deel hadden genomen aan het uitgebreide programma lieten noch op rekenen, noch op taal een significant grotere vooruitgang zien dan de leerlingen die niet deel hadden genomen. De onderzoekers geven aan dat de relatief korte duur van de interventie (elf weken) en de beperking tot een specifieke locatie en daarmee

LAAN VAN NIEUW OOST INDIË 300 2593 CE DEN HAAG
POSTADRES POSTBUS 93461 2509 AL DEN HAAG
T 070 349 44 58 W WWW.KENNISROTONDE.NL

leerlingpopulatie (kleine stad) redenen zijn om voorzichtig te zijn met het generaliseren van deze uitkomsten naar heel Nederland.

Desondanks blijken ook uit onderzoek in het buitenland systematische effecten van verlengde schooldag op leerprestaties niet eenvoudig aan te tonen. Patall e.a. (2010), die de resultaten van empirische studies over onderwijstijdverlenging in voornamelijk de VS tussen 1985 en 2009 hebben vergeleken, concluderen dat er zwak positieve tot neutrale effecten van een verlengde schooldag worden gevonden op leerprestaties (taal en rekenen). De relatie lijkt het sterkst op scholen met lage SES-leerlingpopulatie. Verder concluderen ze dat er een positief verband is tussen het aantal uren per week uitbreiding op leerprestaties maar ook dat steeds meer uren niet tot evenredig steeds betere prestaties leiden (plafondeffect). Het beschikbare onderzoek maakt niet duidelijk welk aantal uren uitbreiding onderwijstijd per dag of week het meest effectief is.

Er is beperkt onderzoek beschikbaar dat dateert van na deze overzichtstudie (bijv. Dobbie & Fryer, 2011) maar op grond daarvan kunnen we geen andere conclusies dan bovenstaande trekken.

Effecten van de verlengde schooldag op niet-cognitieve ontwikkeling

Verlengde schooldagen worden niet altijd ingevuld met zaakvakken als taal of rekenen. Er is vaak ook aandacht voor andere vaardigheden

en ontwikkelingsaspecten van leerlingen zoals bijvoorbeeld culturele vorming, burgerschapscompetenties, werken aan zelfvertrouwen, e.d. Als de extra onderwijstijd aan deze verrijkende activiteiten wordt besteed binnen de reguliere lessen, komt meer tijd vrij voor lees-, taal- en rekenontwikkeling. Maar er kunnen ook directe effecten op de niet-cognitieve ontwikkeling van leerlingen optreden wanneer ze deelnemen aan een verlengde schooldag-programma.

In Nederland is hiernaar geen effectonderzoek gedaan. Internationaal hebben we daar wel enig zicht op. Durlak e.a. (2010) hebben een metastudie uitgevoerd naar effecten van programma's binnen een verlengde schooldag die zich richten op persoonlijke en sociale ontwikkeling van leerlingen. Het betreft allemaal programma's die in de VS zijn uitgevoerd. In totaal gaat het om 68 studies waarvan het overgrote deel betrekking heeft op het primair onderwijs. Ze vinden dat deelname aan dergelijke programma's significant bijdraagt aan een positief zelfbeeld, een betere band met school, minder probleemgedrag, minder drugsgebruik en positievere interacties met anderen (samenwerking, kunnen uitdrukken van gevoelens, assertiviteit). Met name programma's die voldoen aan de vier SAFE-criteria blijken grotere positieve effecten te vertonen (Sequenced: opeenvolgende stappen in ontwikkeling; Active: actieve vormen van leren in de praktijk; Focus: voldoende tijd en aandacht; Explicit: heldere en specifieke leerdoelen).

Geraadpleegde bronnen

Appelhof, P. (2009). *Een Oriëntatie naar Verlengde Onderwijstijd Inrichtingen en effecten.* Utrecht: Oberon. https://www.oberon.eu/data/upload/Portfolio/files/een-orientatie-naar-verlengde-onderwijstijd.pdf

Beekhoven, S., Hoogeveen, K., Kruijter, J. & Van der Heyden, K. (2017). *Schakelklassen, zomerscholen en onderwijstijdverlenging. Een inventariserend onderzoek onder gemeenten en scholen Utrecht*: Sardes. https://www.sardes.nl/pathtoimg.php?id=1525

Durlak, J, A., Weissberg, R. P., & Pachan, M. (2010). A meta-analysis of afterschool programs that seek to promote personal and social skills in children and adolescents. *American journal of community psychology*, 45, (3), p. 294-310. http://www.flume.com.br/pdf/Durlak_A_meta- analysisof_after_school.pdf

Scheerens, J., Hendriks, M. A., Luyten, J. W., Sleegers, P. J. C., & Glas, C. A. W. (2013). *Productive time in education. A review of the effectiveness of teaching time at school, homework and extended time outside school hours*. Enschede: Universiteit Twente. https://research. utwente.nl/en/publications/productive-time-in-education-a-review-of-the-effectiveness-of-tea

Hoxby, C.M. & Murarka, S. (2008). New York City Charter Schools. How well are they teaching their students? *Education next*, 8 (3), p 1-8. Kassenberg, A. 2010. *Uitgebreid onderwijs: literatuurstudie*. Groningen: Hanze Hogeschool.

Meyer, E. & Van Klaveren, C. (2013). The effectiveness of extended day programs: Evidence from a randomized eld experiment in the Netherlands. *Economics of Education Review*, 36, p. 1–112. https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0272775713000526

Patall, E.A., Cooper, H. & Allen, A.B. 2010. Expanding the School Day of School Year: A Systematic Review of Research (1985-2009). *Re view of Educational Research*, 80 (3), p. 410-436. https://www.nayre.org/PDFs/A_Systematic_Review_of_the_Research.pdf

Farbman, D.A. (2015). *The Case for Improving and Expanding Time in School: A Review of Key Research and Practice*, National Centre on Time & Learnng https://www.timeandlearning.org/sites/default/files/resources/caseformorelearningtime.pdf

Meer weten?

Engelstalige pagina over Time & Student Achievement

Onderwijssector

po

Trefwoorden

achterstanden, onderwijstijd, verlengde schooldag